

Valentina URSU,
O perspectivă asupra monografiei:
Patrimoniul cultural în sistemul
educațional din Republica Moldova
(1991–2025),

ediția a II-a, Chișinău:
Lexon-Prim, 2026, 311 p.

Anii '90 ai secolului al XX-lea, marcați de proclamarea suveranității și a independenței Republicii Moldova și de renașterea interesului pentru istoria și cultura națională, au evidențiat și necesitatea unei educații pentru, prin și despre patrimoniu. În acest context, patrimoniul se afirmă nu doar ca expresie a trecutului, ci și ca o legătură vie între generații, între trecut, prezent și viitor. Conservarea și transmiterea

sa nu se realizează de la sine, ci presupun un efort continuu, conștient și asumat de către societate și, în special, de către instituțiile educaționale. În acest sens, André Malraux, scriitor, ziarist, om politic și ministru al culturii din Franța, afirma sugestiv: „Cultura nu se moștenește, ci se cucerește”.¹ Ideea subliniază caracterul activ al procesului de însușire, valorificare și transmitere a valorilor culturale, precum și responsabilitatea educației în acest demers.

Din această perspectivă, monografia „**Patrimoniul cultural în sistemul educațional din Republica Moldova (1991–2025)**”, semnată de **conf. univ. dr. Valentina Ursu** se înscrie într-un domeniu de cercetare deosebit de important și actual. Lucrarea reprezintă rezultatul unei cercetări complexe și de lungă durată, consacrate dimensiunii formative a patrimoniului cultural în perioada cuprinsă între proclamarea independenței Republicii Moldova și anul 2025. Fundamentată pe un amplu suport documentar (documente de arhivă – 31, documente publicate – 22, studii și cercetări – 224, manuale școlare – 24, lucrări didactico-metodice și de popularizare a științei – 27, surse web – 36, informatori – 7) și valorificând rezultatele unor proiecte științifice instituționale de anvergură, între care se numără „Patrimoniul cultural național și universal în sistemul educațional”

¹ André Malraux, „Discours de Versailles, 28 septembre 1968”, transcriere, 6, https://malraux.org/wp-content/uploads/2010/01/images_documents_m_versailles2.pdf (accesat la 1 octombrie 2026). Traducerea românească a formulei citate în recenzie.

(2015–2019) și subprogramul „Abordarea problemelor controversate ale trecutului și prezentului la disciplinele școlare «Educație pentru societate» și «Istorie»” (2024–2027), monografia propune o analiză amplă a locului, rolului și modalităților de valorificare a patrimoniului în sistemul educațional din Republica Moldova.

Subiectul investigat este deosebit de relevant atât din perspectivă științifică, cât și din cea socială, întrucât valorile culturale constituie pilonul fundamental al identității și al memoriei colective. Autoarea remarcă, pe bună dreptate, că patrimoniul cultural reprezintă un „capital inestimabil, construit de-a lungul secolelor” și, totodată, „averea și moștenirea unui popor”, ceea ce impune imperativul protejării, conservării și transmiterii acestuia către viitoarele generații. În contextul dinamicii sociopolitice post-1991, analiza modului în care moștenirea istorică este integrată în spațiul educațional oferă repere esențiale pentru înțelegerea rolului pe care școala îl joacă în formarea conștiinței civice a tinerilor. Lucrarea valorifică riguros experiența Republicii Moldova în cunoașterea și promovarea vestigiilor materiale și imateriale prin educația formală și nonformală, evidențiind contribuția convergentă a școlilor, centrelor extrașcolare, organizațiilor neguvernamentale și comunităților etnice (capitolele II–IV).

Arhitectura monografiei este concepută într-o manieră logică și coerentă, fiind structurată în patru capitole care urmăresc evoluția și reflectarea patrimoniului la diferite niveluri ale sistemului de învățământ. **Primul capitol** oferă fundamentarea teoretico-conceptuală a temei, corelând problematica moștenirii culturale cu imperativele integrării europene, mondializării și globalizării. Mai mult, autoarea subliniază necesitatea intensificării demersurilor educaționale ca răspuns la expansiunea nonvalorilor în spațiul mediatic și digital. Plecând de la necesitatea unei abordări interdisciplinare – prin istorie, literatură, arte plastice, educație tehnologică și discipline opționale –, conf. univ. dr. Valentina Ursu argumentează că educația patrimonială constituie un instrument important pentru consolidarea coeziunii sociale și pentru promovarea dezvoltării durabile.

În cadrul subcapitolelor introductive, cercetătoarea nuanțează schimbările de paradigmă din perioada sovietică până în prezent, arătând că patrimoniul nu reprezintă doar o moștenire pasivă a trecutului, ci o responsabilitate activă a societății contemporane. O atenție deosebită este acordată subcapitolului dedicat istoriografiei din Republica Moldova, în care autoarea realizează o exegeză amplă a lucrărilor semnate de istorici, etnografi, arheologi, pedagogi și decidenți politici. Analiza cronologică scoate la iveală paginile dramatice ale anilor '40–'80 ai secolului al XX-lea, când politicile de stat din RSSM au dus la distrugerea metodică a monumentelor de arhitectură sacră, a lăcașurilor de cult și a altor repere identitare. Prin recursul la documente de arhivă, sunt exemplificate pierderile suferite – de la lăcașuri de cult până la monumente etnografice formate din mori sau oloinițe etc. –, cauzate de intoleranța ideologică și de frica față de memoria națională. De asemenea, nu sunt ocolite nici derapajele din perioada de

după independență, când interesele economice imediate au favorizat degradarea altor bunuri de valoare.

Totodată, autoarea valorifică și sistematizează cercetările consacrate patrimoniului arheologic, ecleziastic, artistic și cinematografic, evidențiind contribuțiile unor specialiști precum L. Condraticova, V. Ghilaș, I. Niculiță, T. Nesterov, E. Ploșniță, A.-M. Plămădeală și Gh. Postică, M. Șlapac, T. Stăvilă ș.a. Cercetătorii A. Dolghi și A. Felea sunt apreciați pentru contribuțiile lor la cartografierea etnoistorică, iar cercetători și pedagogi precum E. Postolachi, V. Buzilă, S. Musteață, R. Solovei, I. Moldovanu, N. Petrovski ș.a. – pentru demersurile privind integrarea patrimoniului cultural în curriculumul educațional. Concluzia primului capitol fixează ideea că patrimoniul este o resursă formativă vie, care necesită o cercetare continuă și noi abordări monografice.

Tranziția către **capitolul al doilea** mută accentul pe spațiul învățământului preuniversitar, analizând modul în care patrimoniul este reflectat în curriculumul școlar, în manuale și în activitățile extrașcolare. Investigațiile aplicative întreprinse de Valentina Ursu, precum și valorificarea rezultatelor chestionărilor realizate de alți pedagogi privind receptarea culturii de către elevii de gimnaziu și liceu, relevă, în general, o cunoaștere fragmentară a patrimoniului local, în ciuda interesului declarat al tinerilor. Această constatare justifică necesitatea trecerii de la un învățământ preponderent informativ la unul experiențial și interactiv.

O analiză critică pertinentă este aplicată manualelor de *istorie elaborate în ultimele decenii: deși acestea urmăresc imparțialitatea, spațiul acordat dimensiunii spirituale și imateriale rămâne restrâns în favoarea istoriei politice*. În mod complementar, capitolul explorează valorificarea diversității etnoculturale prin discipline opționale, pledând pentru o prezentare echidistantă a specificului comunităților minoritare, în spiritul valorilor democratice și al apartenenței la o comunitate națională și europeană largită. Rolul ansamblurilor etnofolclorice și al activităților extrașcolare completează acest tablou, arătând că școala devine un pilon de bază atunci când conectează teoria cu experiența trăită de elev.

Un capitol important al lucrării îl constituie capitolul al treilea, dedicat formării specialiștilor în învățământul superior. Autoarea analizează modalitățile de integrare a patrimoniului în programele de studii din toate cele trei cicluri universitare – licență, masterat și doctorat –, evidențiind oportunitățile oferite studenților și doctoranzilor pentru cercetarea și valorificarea patrimoniului material și imaterial. Analiza relevă rolul învățământului superior în formarea competențelor necesare pentru conservarea, cercetarea și promovarea patrimoniului, precum și importanța deschiderii către diversitatea culturală și către dialogul intercultural. În această perspectivă, promovarea patrimoniului național și deschiderea spre alteritate se conturează ca dimensiuni complementare ale educației pentru coeziune socială și cultură democratică.

Capitolul al patrulea completează în mod firesc demersul cercetării prin analiza dimensiunii nonformale a educației patrimoniale, cu accent pe rolul instituțiilor extrașcolare și al organizațiilor neguvernamentale. Autoarea

examinează funcțiile educative, formele de organizare și mecanismele de finanțare ale învățământului nonformal, evidențiind contribuția acestuia la dezvoltarea personală, la creativitate, la participare și la formarea unui comportament civic activ al tinerilor. În acest context, sunt valorificate experiențele centrelor de creație, școlilor de muzică și artă, bibliotecilor pentru copii și taberelor tematice, care oferă contexte educaționale complementare școlii pentru cunoașterea și valorificarea patrimoniului cultural.

O atenție distinctă este acordată sectorului neguvernamental de tineret prin analiza activității asociațiilor obștești implicate în domeniul patrimoniului. Autoarea examinează cadrul juridic, obiectivele și direcțiile de activitate ale acestora, evidențiind faptul că cercetarea, protejarea și promovarea diferitelor categorii de patrimoniu au devenit componente importante ale activității asociative. Sunt relevate diverse forme de implicare – festivaluri, concursuri, tabere tematice, proiecte educaționale și acțiuni de voluntariat –, prin care organizațiile neguvernamentale contribuie la apropierea tinerilor de valorile și memoria culturală a comunității. Prin aceste inițiative, elevii și tinerii sunt încurajați să treacă de la statutul de beneficiari ai educației patrimoniale la cel de participanți activi și promotori ai patrimoniului, implicându-se în protejarea monumentelor, valorificarea tradițiilor și promovarea identității culturale. Astfel, cercetarea demonstrează că educația nonformală și sectorul asociativ reprezintă componente importante ale unui sistem educațional patrimonial coerent, contribuind atât la formarea conștiinței patrimoniale, cât și la dezvoltarea spiritului civic și a responsabilității față de comunitate.

În concluzie, monografia se remarcă prin caracterul interdisciplinar al demersului, rigoarea metodologică și bogăția materialului documentar valorificat pe parcursul perioadei 1991–2025. Analizele și interpretările realizate de conf. univ. dr. Valentina Ursu sunt temeinic fundamentate și oferă repere relevante pentru cercetători, cadre didactice, studenți și factori de decizie din domeniul educației și al culturii. Un plus important al lucrării îl constituie anexele, care completează demersul științific printr-un bogat material fotografic, documentând activități și inițiative de valorificare a patrimoniului cultural. De asemenea, indicele de nume sporește valoarea documentară și utilitatea practică a monografiei.

Prin amploarea cercetării, valoarea științifică, documentară și aplicativă, monografia „Patrimoniul cultural în sistemul educațional din Republica Moldova (1991–2025)” reprezintă o contribuție importantă la dezvoltarea cercetării interdisciplinare privind patrimoniul cultural și educația patrimonială în Republica Moldova, constituind totodată un reper valoros pentru aprofundarea relației dintre patrimoniu, educație și formarea identității culturale. În același timp, amploarea materialului investigat deschide noi direcții de cercetare privind evaluarea impactului concret al educației patrimoniale asupra comportamentelor și practicilor culturale ale elevilor și tinerilor.

Larisa NOROC